

**Metodický list č. 2/2007**  
**Krajského úřadu Jihomoravského kraje, odboru sociálních věcí**  
**oddělení sociálních dávek a SPO**  
**ze dne 28. 11. 2007**

**Zpracovali: Bc. Jana Popovská, OSV, odd. sociálních dávek a SPO, tel. 541 652 123**  
**Mgr. Zbyněk Gabriel, Ph.D., OSV, odd. sociálních dávek a SPO, tel. 541 65 2125**

### **Odborné posouzení žadatelů o náhradní rodinnou péči**

Odborné posouzení pro účely zprostředkování osvojení a pěstounské péče je zakotveno v § 27 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů. K tomuto posouzení je oprávněn krajský úřad, jedná-li se o žadatele, které do evidence žadatelů zařazuje krajský úřad nebo MPSV ČR, pokud se jedná o žadatele, které zařazuje do evidence ministerstvo.

#### **Cíle:**

- 1) zjistit do jaké míry jsou žadatelé psychicky a výchovně způsobilí pro určitou formu náhradní rodinné péče (dále jen NRP)**
  - hlavním úkolem je vyloučit závažné rizikové faktory v psychice žadatelů, které kontraindikují s NRP
  - posuzuje se charakteristika osobnosti žadatelů, jejich celková psychická vybavenost, tedy silné i slabé stránky, výchovné zkušenosti a předpoklady žadatelů, stabilita a prognóza jejich partnerského vztahu, kvalita a podnětnost rodinného prostředí, životní styl, apod.
  
- 2) zjistit do jaké míry jsou žadatelé připraveni k převzetí dítěte**
  - jaké mají představy o dítěti a nároky na ně, jaká je jejich motivace, jaké mají materiální podmínky, jaký je aktuální zdravotní stav, míra zpracování případné vlastní neplodnosti, způsob a stupeň zpracování nepříznivých či tragických událostí v životě žadatelů a krizových období, jak se k žádosti staví stávající děti v rodině a její další členové, atd.
  
- 3) zjistit, pro které dítě by žadatelé byli vhodní**

- jaké tolerance k odlišnostem dítěte jsou ochotni a schopni, jak moc náročně vychovatelné dítě by zvládli, zda a jaké již mají výchovné zkušenosti s vlastními dětmi, případně v rámci svého zaměstnání či volnočasových aktivit, zhodnocení informovanosti žadatelů o problematice výchovy dětí deprivovaných, zanedbávaných, případně týraných či sexuálně zneužívaných, posouzení předpokladů stávajících dětí v rodině přijmout dalšího „sourozence“, doporučení vhodného věku a pohlaví požadovaného dítěte.

## **Rizikové prvky na straně žadatelů**

Při posuzování žadatelů o osvojení či pěstounské péče se odborníci řídí kritérii rizikových prvků. To ovšem neznamená, že vyskytne-li se jeden rizikový prvek, žadatelé jsou okamžitě zamítnuti. Je totiž nutné zvažovat jejich intenzitu, kumulaci a možné následky, které by ohrozily soužití nové rodiny s přijatým dítětem a jeho výchovu. Přihlíží se k následujícím prvkům:

### **Věk žadatelů**

Obecně se považuje za rizikový prvek věk žadatelů nad 50 let, přičemž žadatelka o dítě kojeneckého věku by neměla být starší 35 let. Dále je nutné přihlížet k věkovému rozdílu mezi dítětem a žadatelkou, který by se měl pohybovat mezi 20 – 40 lety. Dalším možným pomocným kritériem také je, že žadatelé by neměli být ve chvíli přijetí dítěte ve věku, který by do budoucna znamenal, že odejdou do starobního důchodu dříve, než přijaté dítě ukončí povinnou školní docházku.

### **Zdravotní stav**

Přihlíží se jak k tělesnému tak psychickému zdraví. Obecně rizikovým faktorem jsou nemoci s nepříznivou prognózou, uznání invalidního důchodu. Co se týče psychiky člověka je nutné vyloučit těžší neurotické poruchy, schizoidní rysy, psychopatické nálady (depresivní, hysteroidní), psychotická onemocnění a nebezpečné sexuální deviace. Stejně tak vysoce rizikové může být léčba závislosti a omezení či zbavení způsobilosti k právním úkonům. Praktický lékař, stejně jako sociální pracovnice, která se žadateli vypracovává anamnézu a hodnotí jejich sociální podmínky, by se v každém případě měli, pokud zachytí během svého šetření byť náznaky shora zmíněných obtíží, ve své zprávě pro krajský úřad o takových skutečnostech zmínit a požádat žadatele o sdělení dalších potřebných informací.

### **Manželství, partnerský vztah**

Rizikovým prvkem může být, pokud žadatel(ka) neměl(a) doposud žádný partnerský vztah, pokud všechny své minulé vztahy považuje za špatné a neuspokojivé, či výslovně jakýkoliv vztah odmítá.

Jedná-li se o manžele, důležitým vodítkem je délka manželství. U manželství, které netrvá déle jak 3 roky, nelze ještě posoudit jeho stabilitu. Proto se těmto žadatelům doporučuje, aby požádali o odklad, dokud nebude možné tuto stabilitu posoudit lépe.

Problém může být také v počtu uzavřených manželství. Zvýšeným rizikem je především, jedná-li se o třetí a další manželství žadatele/ky.

Dalším rizikem je špatná komunikace mezi partnery, výrazně odlišné názory na rodinné soužití, trávení volného času, výchovu dětí, a jiné.

### **Vztah k dětem a péče o ně**

Ukazatelem nebezpečí mohou být konfliktní zkušenosti s dětmi, traumatické zážitky z dětství, nedostatek empatie, neplnění rodičovských povinností k dětem vlastním, omezení či zbavení rodičovské zodpovědnosti, neadekvátní představy a požadavky na dítě, atd.

### **Společenská kritéria**

Za nebezpečné se považují závažnější trestné činy, obzvláště ty, co byly spáchané na dětech.

Sleduje se životní styl žadatelů, zda netrpí drogovou či nedrogovou závislostí, zda neprovozují své záliby na úkor dětí, zda nejsou členy v neregistrovaných náboženských či jinak nebezpečných skupinách, zda své děti nepřenechávají příliš často k hlídání jiným osobám z důvodu nepřítomnosti v domácnosti, zda neporušují pracovní kázeň v zaměstnání.

### **Jiná kritéria**

Rizikovým prvkem je příliš slabá motivace k přijetí cizího dítěte, abnormální struktura osobnosti (nezralá sebekontrola, chybějící morální složka, extrémní hodnoty, intelekt v pásmu mentálního defektu).

## **Dílčí oblasti odborného posouzení žadatelů**

### **1. Sociální**

Sociální posouzení začíná již prvním kontaktem na úřadě obce s rozšířenou působností dle místa trvalého bydliště (příslušný městský úřad, v Brně magistrát) s příslušnou sociální pracovnící. Pověřená sociální pracovníce vede s žadatelem pohovor, který je zaměřen na důvody a motivaci rozhodnutí přijmout dítě do NRP, na představu o dítěti, jeho věk, pohlaví, na otázku, zda by žadatelé tolerovali nějaký zdravotní, smyslový či mentální handicap, zda by přijali dítě odlišného etnika, apod. Poté podrobně zjistí rodinnou a osobní anamnézu obou žadatelů. V případě, že se u některého ze žadatelů jedná o v pořadí druhé a další manželství, musí být součástí spisové dokumentace i rozvodový rozsudek. Dále sociální pracovníce zjistí bytové a ekonomické poměry a dostupnost běžné občanské vybavenosti (především školská a zdravotnická zařízení, ale i služby) v blízkosti bydliště žadatelů. Vyžádá si od zaměstnavatele žadatelů posudek zaměřený na osobní i pracovní hodnocení. V místě bydliště zjistí, zda se žadatele nedopustili nějakého přestupku a vyžádá si opis z rejstříku trestu. V opise z rejstříku trestů, na rozdíl od výpisu z rejstříku, jsou uvedeny všechny dosavadní soudem pravomocně odsouzené tresty za spáchané trestné činy, a to i v případě, že již byly vymazány. Bezúhonnost se vyžaduje nejen u žadatelů, ale i jiných osob tvořících s žadatelem společnou domácnost. Za bezúhonného se pro tyto účely nepovažuje ten, kdo byl pravomocně odsouzen pro trestný čin, který směřoval proti životu, zdraví, lidské důstojnosti, mravnímu vývoji nebo jmění dítěte, nebo pro jiný trestný čin, jehož spáchání může mít vliv na způsobilost žadatele k

řádné výchově dítěte. Ve spisové dokumentaci žadatelů, kteří byli v minulosti odsouzeni pro trestný čin, musí být přiložen soudní rozsudek (jeho kopie).

Nezbytnou součástí sociálního posouzení je i návštěva sociální pracovnice v bydlišti žadatelů.

Na závěr vypracuje sociální pracovnice zprávu, ve které musí být uvedeno, zda žadatele z hlediska sociálního šetření doporučuje či nedoporučuje zařadit do evidence žadatelů vhodných stát se osvojiteli či pěstouny a z jakých důvodů.

## **2. Zdravotní**

Zdravotní posouzení provádí smluvní lékař Krajského úřadu Jihomoravského kraje, který je oprávněn na základě souhlasu žadatelů zjišťovat všechny potřebné údaje o zdravotním stavu žadatele a vyžádat si kompletní zdravotní dokumentaci ošetřujících lékařů. Posudkový lékař vychází především ze dvou dotazníků o zdravotním stavu. Jeden z nich vyplňuje obvodní či závodní lékař žadatelů a druhý vyplňují oni sami. Zprávy praktických lékařů by měly obsahovat údaje o současném zdravotním stavu, včetně příslušných funkčních nálezů, o dosavadním průběhu a délce trvání onemocnění, o způsobu léčení a prognóze dalšího vývoje onemocnění pacienta. Součástí odborného zdravotního posuzování jsou i nálezy odborných lékařů, v jejichž péči žadatel pro své onemocnění je. Lékařské zprávy a nálezy, které jsou podkladem pro posouzení zdravotního stavu pro účely zprostředkování osvojení nebo svěřeni dítěte do pěstounské péče, nesmí být starší 6 měsíců.

U žadatele, jenž se v posledních 5 letech léčil na psychiatrii, musí být provedeno psychiatrické vyšetření. V ostatních případech se psychiatrické vyšetření provede jen tehdy, má-li posuzující lékař za to, že k posouzení zdravotního stavu žadatele je to pro účely NRP nezbytné.

Zdravotní posouzení probíhá bez přítomnosti žadatelů, nejedná se tedy o přímé vyšetření posudkovým lékařem, nýbrž jen o zhodnocení zdravotního stavu dle zdravotní dokumentace. Závěrečná zpráva obsahuje diagnostický souhrn, zhodnocení současného stavu a prognózy, zhodnocení z hlediska omezení výchovných a pečovatelských schopností a vyjádření, zda posudkový lékař doporučuje či nedoporučuje zařazení žadatelů o náhradní rodinnou péči.

## **3. Psychologické**

Psychologické posouzení žadatelů o zprostředkování náhradní rodinné péče provádějí na Krajském úřadě Jihomoravského kraje v současné době dva psychologové, přičemž každý pár žadatelů (případně samožadatel/ka) je vyšetřen vždy jedním z nich. Jednotlivé žádosti se psychologům přidělují zpravidla bez ohledu na specifika žádosti či žadatelů, a to střídavě, podle data doručení. Počet posouzených žádostí je tak u obou psychologů za kalendářní rok víceméně vyrovnaný. Pokud se však jedná o psychologické posouzení žádosti o svěřeni dalšího dítěte, jsou žadatelé vyšetřeni tím z psychologů, který s nimi již v minulosti pracoval. Další psychologické vyšetření se v obdobných případech provádí obvykle bez opakovaného použití rozsáhlé a náročné testové baterie, jsou spíše využity klinické metody, tedy především rozhovor a pozorování vzájemné interakce jednotlivých členů rodiny, ale také například rozbor různorodých výtvorů již dříve svěřených či vlastních dětí.

Po zvážení všech kritérií psycholog vypracuje písemný výstup, ve kterém žadatele doporučí či nedoporučí k zařazení do evidence žadatelů vhodných stát se osvojiteli či pěstouny, případně

také specifikuje dítě/děti (pohlaví, charakteristiky), které bude vhodné žadatelům v budoucnu v rámci stávající žádosti svěřit. Je také možno požadovat s určitým časovým odstupem kontrolní pohovor s psychologem zaměřený na aktuální posouzení dalšího vývoje problematičtějších či rizikových faktorů na straně žadatelů. Zpráva by také měla obsahovat zdůvodnění zmíněných doporučení. Závěry psychologa by měly mj. vycházet také ze zhodnocení informací o průběhu a výsledcích přípravy žadatelů k přijetí dítěte do rodiny.

Výše zmíněné jednotlivé oblasti odborného posouzení jsou podkladem pro celkové posouzení žadatelů a vydání rozhodnutí krajského úřadu o zařazení či nezařazení žadatelů do evidence žadatelů vhodných stát se osvojiteli či pěstouny. Před vydáním rozhodnutí mají žadatelé právo nahlédnout do celé spisové dokumentace a vyjádřit se ke všem uvedeným skutečnostem.